

Almanya’da Yaşayan Türklerde Geleneksel Müziğin Sosyalleştirici Rolü Üzerine: Neustadt Projesi ve Saz-Treff

On the Socializing Role of Traditional Music among Turks Living in Germany: The Neustadt Project and Saz-Treff

Ahmet Şefik ŞENLİK*

ÖZ

Hem öznesi hem nesnesi olmak zorunda olduğum bu çalışmada, 1993-1999 yılları arasında Almanya’nın Mainz kentinde yürütülen Neustadt Projesi şemsiyesi altında faaliyet gösteren Saz-Treff adlı müzik buluşmalarında bağlama hocalığım boyunca edindiğim izlenimlerden bahsedeceğim. Metin tabii ki sadece kişisel gözlemlerim üzerine bina edilmedi. Kullanılan basılı ve online kaynakların yanı sıra belki de en yetkili ağızdan, projenin en emektar çalışanlarından Sibel Soyer’den aldığım bilgilerle desteklendi. Neustadt Projesi, yabancıların Almanya toplumuna entegre olmalarına destek vermek üzere Arbeit und Leben adlı derneğin koordinatörlüğünde, kamu kaynakları kullanılarak finansmanı sağlanan uzun soluklu bir projedir. Proje, 2023’te 40’ıncı kuruluş yılını kutlamıştır. Proje faaliyetleri kapsamında yabancılara Almanca dil dersleri verilmekte, ev hanımlarıyla daimî buluşmalar düzenlenmekte, çocuklara ve gençlere yönelik danışmanlık ile ev ödevi yardımı gibi hizmetler sunulmaktadır. Proje bünyesinde ayrıca 1987’den 2000 yılı başına kadar sürdürülen müzik faaliyetleri de bulunmaktaydı. Finansmanı belediye ve birtakım resmî kuruluşlarca sağlanan bu müzik faaliyetlerine Saz-Treff (Saz Buluşmaları) adı verilmişti. Bu çalışmada daha çok buluşmaların müzikal ve sosyal etkinlik olarak mahiyeti konusuna değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Almanya’da Türkler, Müzik sosyolojisi, Etnomüzikoloji

ABSTRACT

This study, for which I had to act both as subject and object, describes the experiences that I gained during my time as a *bağlama* teacher at the Saz-Treff music gatherings that operated under the auspices of the Neustadt Project in Mainz, Germany between 1993 and 1999. Yet, the text is of course not based solely on my personal observations. Beside printed and online resources, it was supplemented with the information provided by Sibel Soyer, probably the most authoritative person and one of the most veteran employees of the project. The Neustadt Project is a long-term government-funded project coordinated by the *Arbeit und Leben* association to promote the integration of foreigners into German society. The project celebrated its 40th anniversary in 2023. Project activities include German language classes for foreigners, regular meetings with housewives, counseling for children and young people, as well as homework assistance. The project also featured music activities from 1987 until early 2000. Sponsored by the municipality and a number of government organizations, these musical activities were called Saz-Treff (Saz Meetings). This study mostly focuses on the scope of these gatherings as musical and social events.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, as.senlik@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0001-8037-7657>).

Keywords: *Immigration, Turks in Germany, Sociology of music, Ethnomusicology*

Extended Summary

The first empire (*Deutsches Reich*), established in 1871 under the name ‘German’, came to an end with the close of World War I (1918), and subsequently became a republic (Weimerer Republik, 1918). With the rise of the Nazis from 1933 onwards and World War II between 1939 and 1945, the country entered another phase. After the defeat in the war, the country was left in ruins. Later, under the control of the victorious countries, efforts were initiated to bring the country back on its feet.

Right at that point, a labor shortage emerged due to the loss of manpower in the war, and some arrangements were made in order to provide the necessary labor force for rapid development. From the 1960s onwards, the country started to recruit guest workers (*Gastarbeiter*) from other countries. Following the creation of the necessary legal basis and agreements with Turkey, there started the influx of Turkish workers to Germany in 1961. Initially, guest workers usually traveled to Germany alone (those with families often left their spouses and children in Turkey). Their intention was to work in Germany for a certain period of time, and return after saving the intended sum of money. However, things may not always go as planned; and indeed, the Turkish guest worker presence in Germany is longer than 60 years today. Turks living in Germany now strongly reject the term ‘*Gastarbeiter*’. Today, there are over 3 million people of Turkish origin living in Germany, and around half of them have acquired German citizenship.

The Neustadt Project (*Neustadt-Projekt*) is a non-profit civic initiative centered on the Neustadt neighborhood of Mainz. A magnificent historic building of about 500 m² at a very special location of the neighborhood was allocated as the project headquarters. Tram and bus stops are located right in front of the center. There are parking facilities for vehicles near the center. Thus, it is very easy to access the headquarters. The Neustadt (meaning ‘new town’) neighborhood is located on the banks of the Rhine and, together with the Altstadt (i.e. ‘old town’) neighborhood, is the most central area of the city. Together with the adjacent Mombach neighborhood, Neustadt is one of the two neighborhoods with the highest number of foreigners in Mainz. Therefore, it is no coincidence that this neighborhood was chosen as the home of the project’s activity center.

The Neustadt Project was launched in 1983 by the ‘Association for Work and Life’ (*Arbeit und Leben e. V.*). The main motive behind the establishment of the project and the center was the integration of foreigners into German society. The Association for Work and Life is a social-democratic association with a political background, founded by the German Trade Union Association (DGB). It also receives financial backing from the city of Mainz, the “Bundesland” government and the Sprachverband (language association). One of the most important goals of the association is to support the politicization of society down to school students. This may seem a bit strange from a Turkish perspective. What is meant by politicization here is to prevent individuals from living ignorant of politics and how it works, and create a wall of consciousness and resistance against racism, fascism and radical nationalism, which are extremely important for Germany. A conscious public educated towards this end is believed to act as a safety valve to prevent the repetition of the crimes against humanity committed in the 1930s. Nevertheless, it should be underlined that right-wing radicalism is growing stronger day by day in the country.

The first prerequisite for the integration of foreigners into German society is the elimination of the language barrier in order to maximize social reconciliation and understanding. Therefore, the first activity of the project involved German language courses (1983). These courses were called Integration Courses (*Integrationskurse*), and are usually at the beginner level. The Women’s Meetings (*Frauentreff*), which also started the same year, was intended to attract foreign women who had limited opportunities to go out into the community, and thereby promote integration. Mothers with children were also considered here, and staff were employed to take

care of their children during the meetings. In later years, these two main areas of work were joined by Child-Parent Work (KEA - Kinder Eltern Arbeit). This consists of three separate concepts: Girls' Group (Mädchengruppe), Boys' Group (Jungengruppe) and Homework Assistance (Hausaufgabenbetreuung). The gender distinction here is probably intended to ensure that foreign families (especially Turkish and Arab families) favorably receive the project. As is well known, such organizations in Germany normally do not adopt a sexist attitude. In addition, the project also provides general counseling services for foreigners. A later addition to the project named 'Women Active' (Frauenaktiv) also aims to provide women with vocational counseling services. One of the systematic and long-term activities of the project was the Literacy Courses, which chose illiterate Turkish women as target audience and were taught in Turkish. The aim was to prepare Turkish women for the next step, i.e. German language courses.

The cultural activities within the scope of the project can be considered in two basic categories: one-time events and continuous/regular gatherings. It would be practically impossible to mention the countless 'one-time events' one by one here.

In the Neustadt Center, music bands have always had the opportunity to meet and work regularly. These are usually Turkish, Kurdish, German, Iranian, Albanian and Bosnian groups. Unlike its counterparts, Saz-Treff (Saz Meetings) is a music working group coordinated and financed by the project.

In fact, Saz-Treff is composed of two independent parts: A group of trained musicians who have met regularly since 1988, and a bağlama course, which started in 1993, for which I act as the director and instructor. Both groups met on the same days and times (Thursday at 18.30) and conducted their activities in separate rooms of the center. Both groups were funded by the Neustadt Project. The funding addressed various items such as the hourly fees of the lecturers/administrators; expenses such as tea, coffee, sugar, cake and cake; procurement of some teaching materials, travel expenses of the lecturers and participants to attend development seminars and bearing the costs, as well as the fees of invited speakers who visited the center to give seminars, etc.

In 1998 it was announced by the 'Work and Life' office that there would be a general reduction in funding. This resulted in a reduction in the working hours of some units active in the Neustadt Project. The Original Music Group and the Saz-Treff continued to meet in 1999 with reduced hours, but these activities ceased in 2000 when the teachers of both groups decided that they could no longer work under these conditions. Saz-Treff was the first element to be discarded here. Because this activity was considered to be the one that contributed the least to the integration desired by the German government.

The activity report for Neustadt Project that I wrote for the year 1998 stated that the meetings lasting for three hours started on Thursdays at 18.30 and the target audience was participants who aimed to learn traditional Turkish folk music through the bağlama. Following the remark that some of the participants had been attending the course since the previous years and that folk songs from all regions of Anatolia were taught in the course, the report underlined that a possible time restriction would have negative consequences. The report also mentions the trip to Paris and the cooperation with 'Elele'.

Giriş

1. Almanya ve Türkler

Almanya, aslında bugünkü coğrafyası ve siyasi yapısıyla Avrupa'nın en genç ülkelerinden biridir. 1990 yılında Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesiyle meydana gelmiştir. Resmî adı olan 'Federal Almanya Cumhuriyeti'nden (Bundesrepublik Deutschland) anlaşılacağı üzere siyasi yapısı federal bir sistem (eyaletler birliği) üzerine kurulmuştur. İdari ve coğrafi olarak 16

eyaletten oluşur; birlik hükûmetinin dışında her eyaletin kendine ait parlamentosu, seçilmiş bir hükûmeti, başbakan, bakan ve vekilleri bulunur.¹

1871’de kurulan, ‘Alman’ adının ilk defa geçtiği imparatorluk (Deutsches Reich), I. Dünya Savaşı sonu ile ömrünü tamamlamış (1918), daha sonra cumhuriyet rejimine geçilmiştir (Weimerer Republik, 1918). Nazilerin 1933 yılından itibaren yükselişe geçmeleri ve 1938-1945 arası baş gösteren II. Dünya Savaşı ile ülke başka bir evreye girmiştir. Kaybedilen bu savaş sonrasında ülke tam bir harabeye dönmüştür. Bilahare galip ülkelerin kontrolü altında yeniden ayağa kalkmak/kaldırmak için çalışmalar başlatılmıştır (Almanların ve Almanya’nın tarihçesi için bk. Müller 1994, Deuschle & Gönner 1972; tarih boyunca Türk-Alman ilişkileri için bk. Şenlik 2021).

Bu noktada son savaşta kaybedilen insanlar sebebiyle iş gücü açığı ortaya çıkmış, hızlı kalkınma için gerekli iş gücünü temin etmek amacıyla bazı düzenlemelere gidilmiştir. 1960’lardan itibaren başka ülkelerden misafir işçi (Gastarbeiter) alınmaya başlanmıştır. Türkiye ile gerekli hukuki zemin ve anlaşmalar 1961 yılında hazırlanmış, yine bu yıldan itibaren de Almanya’ya Türk işçisi akını başlamıştır. Misafir işçiler ilkin genellikle tek başlarına (ailesi olanlar eş ve çocuklarını Türkiye’de bırakarak) Almanya yolunu tutmuştur. Niyet, çoğunlukla yalnızca belli bir süre Almanya’da çalışmak, hedeflenen meblağı biriktirmek ve geri dönmektir. Fakat genellikle evdeki hesap çarşıya uymamıştır; nitekim Almanya’daki misafir Türk işçisi varlığı 60 yılını geride bırakmıştır. Almanya’da yaşayan Türkler, artık ‘Gastarbeiter’ adlandırmasını şiddetle reddetmektedirler. Bugün Almanya’da 3 milyonun üzerinde Türkiye kökenli insan yaşamaktadır. Bunların yaklaşık yarısı Alman vatandaşlığı almıştır (Türk işçilerinin Almanya macerası için bk. Korkmaz 2021).

Almanya, bugün 82 milyonluk nüfusu ve muazzam ekonomik gücüyle Avrupa’nın en güçlü ülkesi, Avrupa Birliği’nin de lokomotifidir.

2. Rheinland-Pfalz Eyaleti, Eyalet Başkenti Mainz ve Neustadt Mahallesi

Rheinland-Pfalz, Almanya’nın siyasi/idari yapısını oluşturan 16 eyaletten biridir. Eyalet orta Almanya’nın batısında bulunmaktadır. Güney’de Fransa ile Batıda Luxemburg ve Belçika ile sınırları vardır. Ayrıca diğer eyaletlerden Baden Württemberg, Hessen, Saarland, Nordrhein Westfalen ile komşudur. Eyalet nüfusu 4 milyon civarındadır.

Rheinland-Pfalz Eyaleti’nin başkenti olan **Mainz**, Ren Nehri kıyısında kurulmuştur; Romalılar zamanından kalma tarihî bir şehirdir. Sınırdış Hessen Eyaleti’nin başkenti Wiesbaden ile Mainz şehri komşudur. Bu iki başkent arasında yalnızca Ren Nehri bulunur. Birinden diğerine araçla ulaşım yaklaşık 10 dakika sürer. Nüfusu ve şöhreti daha büyük olan Frankfurt, Hessen Eyaleti’nde bulunur. Frankfurt, Mainz’a otomobil ya da trenle yaklaşık yarım saat uzaklıktadır. Avrupa’nın en büyük hava limanı bu üç şehrin arasında bulunur (Frankfurt Flughafen).

Mainz’in nüfusu 200.000 civarındadır. Bunun yaklaşık % 20’si yabancılardan oluşur. Şehirde ülkenin köklü üniversitelerinden biri olan Johannes Gutenberg Üniversitesi bulunur (benim de lisans ve doktora mezuniyetimin bu okuldandır). Matbaa, bu şehirde yaşamış olan Gutenberg tarafından icat edilmiştir. Mainz’ın diğer belirgin özellikleri arasında Alman resmî/ulusal TV kanalı ZDF’in merkezini barındırmak, bir (Katolik) kardinallik şehri olmak (tarihî katedrali meşhurdur) ve Mainz 05 gibi şöhretli bir futbol takımını çıkarmış olmak sayılabilir.

¹ bk. Deutscher Bundestag (1994).

Mainz şehri mahalleleri

Mainz kenti 15 mahalleden oluşur. Bunlardan birisi de çalışmamıza konu olan projeye ismini veren **Neustadt**'tır. Mahalle nüfusu 30.000 civarındadır. Bu nüfusun % 23,5'ünü yabancılar oluşturur. % 28,2'si yabancı olmak üzere 14.000 kişilik nüfus barındıran komşu mahalle Mombach, yabancı oranıyla mahalleler içinde zirvede bulunur. Bu iki mahallede ve Mainz genelinde yaşayan yabancıların çoğunluğunu Türkiye kökenliler oluşturur.

Mainz'da Türk toplumunu bir araya getiren merkezler, genellikle camiler ve cem evleridir. Bunların dışında şehirde başka birçok Türk sivil toplum kuruluşu da mevcuttur.

3. Neustadt Projesi ve Faaliyetleri

'Neustadt Projesi' (*Neustadt-Projekt*) Mainz kentinin Neustadt mahallesinde konuşlanmış, kamu yararına faaliyet gösteren, kâr amacı gütmeyen sivil bir oluşumdur. Proje için Neustadt mahallesinin çok müstesna bir yerinde yaklaşık 500 m² alan içerisinde bulunan görkemli, tarihî bir bina, merkez olarak tahsis edilmiştir. Tramvay ve otobüs durakları bu merkez tam önünde bulunmaktadır. Merkezin yakınlarında araçlar için park imkanları mevcuttur. Dolayısıyla merkeze ulaşım gayet rahattır. Neustadt ('yeni şehir' demektir) mahallesi Ren nehri kenarında kurulmuş olup Altstadt ('eski şehir' demektir) mahallesi ile birlikte şehrin en merkezî mahallesi konumundadır. Neustadt, komşusu durumundaki Mombach mahallesi ile beraber Mainz kentinin en çok yabancı barındıran iki mahallesinden biridir. Dolayısıyla projenin faaliyet merkezi ve binası için bu mahallenin seçilmiş olması tesadüfi olmasa gerektir.

Neustadt Projesi 1983 yılında 'İş ve Yaşam Derneği' (Arbeit und Leben e. V.)² tarafından hayata geçirilmiştir. Projenin ve merkezin kuruluşundaki ana sebep, yabancıları Alman toplumuna entegre etmektir. İş ve Yaşam Derneği, Alman Sendikalar Birliği (DGB) tarafından oluşturulmuş, politik arka planlı, sosyal-demokrat bir dernektir. Dernek bunun yanı sıra Mainz Belediyesinden, eyalet hükümetinden ve Dil Birliği (Sprachverband) adlı kuruluşun finansal destek alır. Derneğin en önemli hedeflerinden birisi, toplumun okul öğrencilerine varıncaya kadar politize edilmesine destek vermektir. Bu, Türkiye'den bakınca biraz tuhaf gelebilir. Burada politize etmekten kasıt, bireylerin politikadan ve politikanın işleyişinden bihaber yaşamalarının önüne geçmek; ırkçılığa, faşizme ve radikal milliyetçiliğe karşı bir bilinç ve direnç duvarı

² Dernek yapılanmasında daha sonra birtakım değişikliklere gidilerek limited şirket (GmbH) statüsüne geçilmiştir. Bugün de bu statü devam etmektedir.

oluşturmaktır. Bu, Almanya için çok önemlidir. Zira 1930'lerden itibaren işlenmiş olan insanlık suçlarının bir daha tekrar etmemesi, halkın bu yönde bilinçlendirilmiş olmasına bağlıdır. Buna rağmen sağcı radikalizmin ülkede günbegün güçlenmekte olduğunu belirtmek isterim.

Yabancıların Alman toplumuna entegre edebilmesinin ilk şartı, toplumsal uzlaşmayı ve anlaşmayı maksimum düzeyde sağlayabilmek için dil bariyerini ortadan kaldırmaktır. Bu yüzden projenin ilk faaliyet alanı Almanca dil kursları düzenlemek olmuştur (1983). Bu kurslara Entegrasyon Kursları (Integrationskurse) adı verilmiştir. Bunlar genellikle başlangıç düzeyi kurslarıdır. Yine hemen kuruluş yılında faaliyete başlayan Kadın Buluşmaları (Frauentreff) etkinliği de entegrasyonu teşvik etmek üzere evden dışarı çıkma imkânı kısıtlı olan yabancı kadınları toplum içine çekmeyi hedeflemektedir. Burada çocuklu anneler de düşünülmüş, buluşma süresince onların çocukları ile ilgilenecek personel istihdam edilmiştir. Daha sonraki yıllarda bu iki temel çalışma alanına Çocuk-Ebeveyn-Çalışmaları (KEA – Kinder Eltern Arbeit) dâhil edilmiştir. Bu da üç ayrı konseptten müteşekkildir: Kızlar Grubu (Mädchengruppe), Oğlanlar Grubu (Jungengruppe), Ev Ödevi Refakatı (Hausaufgabenbetreuung). Burada cinsiyet ayrımına gidilmesi, muhtemelen yabancı ailelerin (özellikle Türk ve Arap ailelerinin) konuya sıcak bakmalarını sağlayabilmek maksadına binaen düşünülmüştür. Malum, Almanya'da bu tür oluşumlarda normal şartlarda cinsiyetçi bir tutum sergilenmez. Bunların dışında projede yabancılara yönelik genel danışmanlık hizmetleri de verilmektedir. Projeye daha sonra eklenen kadınlara mesleki danışmanlık hizmetleri vermeyi amaçlayan 'Kadınlar Aktif' (Frauenaktiv) çalışmalarıdır. Projenin sistematik ve uzun süreli etkinliklerinden biri de Okuma-Yazma Kursları olmuştur. Bu kurslar okuma yazma bilmeyen Türk kadınlarına yönelik ve Türkçe olarak verilmiştir. Amaç, Türk kadınlarını bir sonraki basamak olan Almanca dil kurslarına hazırlamaktır.

Bunların dışında nihayet Neustadt Projesi'nin faaliyetlerinden olan ve bu mütevazı çalışmanın asıl konusunu oluşturan müzik aktiviteleri konusundan (Saz Buluşmaları *Saztreff*) aşağıda ayrıca bahsedeceğim.

Neustadt Merkezi ayrıca proje kapsamında faaliyet göstermeyen serbest gruplara da mekân imkânı sağlamaktadır. Çok çeşitli olan ve saymakla bitmeyecek bu grupları burada tek tek zikretmeyi çalışmanın kapsamını aşacağı için bırakıyorum.

Neustadt Projesi Çalışanları: Dönem dönem değişmekle birlikte daimî/maaşlı statüde proje çalışmalarını koordine etmek üzere genellikle iki kişi görevlidir. Diğer çalışanlar ders ücreti mukabili istihdam edilmektedir. Daimî statüde çalışanlardan birinin yabancı (genellikle Türk) olmasına özen gösterilmiştir. Ders ücreti mukabili çalışanlar daha çok yabancılardan oluşmaktadır.

Daimî statüde çalışmış olanlardan Nurhayat Canpolat'ın canhıraş gayretleri, Türk toplumuna ve projeye sunduğu hizmetler ne kadar şükranla anılsa azdır.

4. Kültürel Faaliyetler, Müzik Grupları ve Saz-Treff (Saz Buluşmaları)

Projede yer alan kültürel faaliyetleri, bir defalıklar ve sürekli/düzenli buluşmalar olarak iki kısma ayırabiliriz. Saymakla bitmeyecek 'bir defalık aktiviteler'den burada tek tek bahsetmek mümkün değildir.

Neustadt Merkezi'nde müzik grupları mekân olarak daima düzenli olarak buluşabilme ve çalışabilme imkanına sahip olmuşlardır. Bunlar genellikle Türk, Kürt, Alman, İranlı, Arnavut, Boşnak gruplar olmuşlardır. Düzenli buluşmalar içerisinde Saz-Treff (Saz Buluşmaları), diğerlerinden farklı olarak 'Proje'nin koordine ve finanse ettiği bir müzik çalışma grubudur.

Aslında Saz-Treff birbirinden bağımsız iki kısımdan oluşmuştur: Bunlar 1988'den beri buluşmalarını sürdüren ve yetişmiş müzisyen olarak müzik icra eden bir grupla 1993 yılında faaliyete başlamış olan yöneticiliğini ve hocalığını benim üstlendiğim bağlama kursudur. Her iki grup da aynı gün ve saatlerde buluşmakta (Perşembe 18.30), merkezin ayrı odalarında

faaliyetlerini yürütmekteydi. Her iki grup da Neustadt Projesi tarafından finanse edilmekteydi. Bu, şu anlama geliyordu: Hocaların/yöneticilerin saat ücretlerini ödemek, çay-kahve-şeker, kek-pasta gibi giderleri karşılamak, kimi ders malzemeleri satın almak, hocaları ve katılımcıları gelişme seminerlerine göndermek ve masrafları üstlenmek, seminer vermek üzere merkeze gelen davetli konuşmacıların masraf ve ücretlerini ödemek vs.

1988’de kurulmuş olan icra grubu, kendisini daha sonraları ‘Özgün Müzik Grubu’ olarak adlandırmaya başladı (bundan böyle bu çalışmada bu adla geçecek). Saz-Treff ismi bundan sonra sadece benim yönetimimde olan grubun adı olarak kaldı. Burada her iki gruptan da sosyolojik ve müzikal bağlamda ayrı ayrı bahsetmek isterim.

Özgün Müzik Grubu 1988’de çalışmaya başlamıştır. Grup üyeleri kimileri ileri derecede usta olmak üzere bağlama çalanlardan ve okuyuculardan oluşmakta idi. Başka bir enstrüman icrası genellikle söz konusu olmuyordu (gerekli durumlarda ritim sazı bu grupta ben icra ediyordum). Kendi gözlemlerime dayanarak grup katılımcı sayısının 1993-2000 yılları arasında 15 ile 30 arasında gidip geldiğini söyleyebilirim. Katılımcıların yaş aralığının 15-40 arasında olduğu söylenebilir. Bu grup inanç yönü bakımından nispeten homojendi. Zira 30 kişinin en az 28’i Alevi köken ve inanca mensuptu. Hatta katılımcıların yakın coğrafya Alevileri oldukları da söylenebilir. Grup üyeleri genellikle Muş-Varto, Tunceli-Ovacık, K.Maraş-Pazarcık, Erzincan, Çorum yöreleri Alevileriydi. Alevilik en batıda Çorum ile temsil edilmekteydi. Grubun yöneticisi durumunda da bağlama icracısı bir “dede” bulunmaktaydı. Repertuarda Alevi deyiş, semah ve nefesleri bulunduğu gibi Ahmet Kaya gibi popüler müzik temsilcilerinin parçaları da mevcuttu. Fakat deyiş, semah ve nefesler de popüler bir üslupla icra ediliyordu. Grupta istisnasız olarak kısa saplı bağlama kullanılmaktaydı. Nota ve nazariye bilgisi grup üyelerinin hiçbirinde mevcut değildi. Burada daha çok bir inanç cemaati havası vardı. Özgün Müzik Grubu’nun çalışmalarını sadece müzikal bir etkinlik olarak görmek yanlış olur. Burayı genel olarak Türkiyeliliğin, özel olarak da Alevi kimliğinin yaşadığı, yaşatıldığı bir küçük cemaat buluşması, bir dayanışma ortamı olarak görmek yerinde olacaktır. İnsanlar yabancı olarak yaşadıkları yerlerde geldikleri ve kendilerini mensup hissettikleri yerlere ait kültürlere ve kimliklere daha sıkı bağlı oluyorlar. Bu, Almanya’da yaşayan kimi Türk insanının, Türkiye’de yaşayanlardan neden daha muhafazakâr kaldıkları sorusuna da cevap olabilir. Yok olma tehlikesine karşı kendi kültüründen insanlarla daha fazla dayanışma içinde olmak, köken değerlere daha sıkı sarılmak çokça gözlemlenmektedir. Üstelik bu sadece Alevilikle alakalı bir durum da değildir, Almanya’da yaşayan Türklerin genelinde müşahade edilebilir.

Saz-Treff çalışmaları 1993 yılında benim yöneticiliğimle/hocalığımla başlamış ve 2000 yılının başına kadar devam etmiştir. 2000 yılından itibaren her iki müzik grubu da Neustadt Projesi kapsamından çıkarılmıştır. Sebeplerine aşağıda değineceğim.

Yıldan yıla değişmekle birlikte Saz-Treff’e katılan öğrenci sayısı 7 yıl boyunca 8-15 arasında oldu. Öğrencilerin yaş aralığı ise 7-40 arasında idi. Bu grup hem inanç ve ideoloji bakımından hem de Türkiye coğrafyasında kökenin bulunduğu yere göre daha heterojendi. Katılımcıların eğitim/öğrenim durumları da ilkokul öğrencisinden üniversite öğrencisine/mezununa kadar farklılıklar gösteriyordu. Öğretim dili Türkçe olmakla beraber, buluşmalar süresince kullanılan iletişim dili Türkçe, Almanca ya da ikisinin karışımı melez bir dil olabiliyordu.

Bağlama öğretiminde amaç, şartlar ve katılımcı profiline uygun olarak yöntem belirlemem ve geliştirmem gerekiyordu. Bu insanlar için ne çok ileri giden, kapsamlı bir teorik temel öğretimi uygundu ne de teoriden tamamen yoksun, bağlamayı sadece pratik derslerle öğretmeyi ve çaldırmayı hedefleyen bir yöntem. Katılımcıları uzun uzadıya anlatılabilecek teorik temellerle sıkıp, kaçırmayı göze alamazdım ama müzik işinin nota bilmeden çok zor ilerleyeceğinin de bilincinde idim. O yüzden hem nota (gayet basitleştirilmiş şekilde dizi, donanım ve usul bilgileri ile) öğrettim hem de bağlama üzerinde hızlı bir şekilde uygulamaya geçmeye gayret ettim. Katılımcılar, genellikle bağlama çalmayı hiç bilmeyenler ya da başlangıç düzeyinde çalanlardan

oluşuyordu. Bununla birlikte iyi derecede bağlama çalmakla birlikte nota ve nazariye bilgisi edinmek/geliştirmek için gelenler de oluyordu.

O zamanlar her ne kadar idealist bir yaklaşımla yalnızca halk türkülerini öğretmeyi istesem de bu her zaman mümkün olmuyordu. Öğrencilerden gelen ısrarcı taleplere bazen boyun eğip çalışmalarında popüler bestelere de yer veriyordum. Bu alandaki repertuarım çok zayıf olduğu için istenen parçayı öğrencilerin bana verdikleri kasetlerden (o zamanlar henüz kasetler revaçtaydı) dinleyip notaya alıyordum. Sonra bunu derste geçiyorduk. Ama çalışmalarda % 90 oranında halk türküsü ve oyun havalarına yer veriyordum. Bu repertuarı mümkün mertebe Türkiye'nin her yöresini dikkate alarak oluşturmaya çalışıyordum.

Her iki grupta da müzikal faaliyet asıl niyet olarak görülmeyle birlikte, buluşmalar belki de daha önemli bir amaca yani sosyalleşmeye, küçük toplum/cemaat dayanışmasına hizmet etmekteydi. Müzik çalışmaları mutlaka yapılmakla beraber buluşmalar her defasında bir eğlence partisi havasında geçmekteydi. Bu, katılımcıların büyük ölçüde içinde buldukları toplumda bir yabancı olarak sorunlarının konuşulduğu, tartışıldığı ve çözüm arandığı; insanların politize olduğu bir buluşmaydı.

Söz konusu iki grup arasında ilişkiler gayet dostane ve iyi idi, kimi zaman gruplar arası geçişler de oluyordu. Ortak çalışmalar, konserler, geziler seminerler sıkça yapılmaktaydı. Ortak faaliyetlerden olmak üzere şunlar zikredilebilir:

- Her yıl Mainz'ın en büyük meydanında düzenlenen ve halka açık olarak yapılan 'Interkulturelles Fest'te (Kültürlerarası Festival) ortak konser vermek. Kimi zaman başka şehirlerde yapılan benzer organizasyonlara da gidilmekteydi.
- Her yıl kış aylarında karın diz boyu olduğu mekanlarda doğa ile baş başa yapılan kaynaşma gelişme seminerlerine katılmak. Bu gibi yerlere katılım grup üyeleri arasındaki ilişkileri düzenliyor, grup aidiyeti hissini perçinliyordu.
- Benzer oluşumlara ziyaretler. Neustadt Projesi gibi hedefleri ve çalışma yöntemleri olan sivil toplum yapılanmaları ziyaret ediliyordu. Bunlardan birisi olarak 1998 yılında Paris'te ziyaret edip dernek merkezlerinde bir konser verdiğimiz, birçok konuda fikir alışverişinde bulunduğumuz "Elele" zikredilebilir. Yine bu cümleden Frankfurt'ta bulunan (Almanyalı) Yusuf Arslan'a ait müzik okunula Saz-Treff üyeleri ile bir ziyaret gerçekleştirilmiştir.
- Uzman şahsiyetleri seminer ve konserler vermek üzere davet etmek. Bunlardan belki en önemlisi, halk müziğinin zirve isimlerinden Talip Özkan'ın Paris'ten bir günlük seminer ve bir konser için Mainz'a gelmesi ve Saz-Treff'i ziyaret etmesidir.

5. Saz-Treff'in akıbeti

'İş ve Yaşam' bürosundan 1998 yılında finansmanda genel manada bazı kısıtlamalara gidileceği duyurulmuştur. Bu Neustadt Projesinde faal bazı birimlerin çalışma saatlerinin azaltılması ile sonuçlanmıştır. Özgün Müzik Grubu ve Saz-Treff, buluşmalarına 1999'da kısıtlanmış saatlerle devam etmiş fakat 2000 yılı itibarıyla her iki grubun hocasının bu şartlarda çalışmaya artık devam etmeme kararı almasıyla faaliyetler son bulmuştur. Saz-Treff burada gözden çıkarılan ilk kalem olmuştur. Çünkü bu faaliyet Almanya'nın arzu ettiği entegrasyona en az katkısı olan etkinlik olarak değerlendirilmiştir.

Tarafımdan kaleme alınmış olan 1998 yılına ait Neustadt Projesi faaliyet raporunda, üç ders saati süren buluşmaların perşembe günleri 18.30'da başladığı, hedef kitlenin geleneksel Türk halk müziğini bağlama üzerinde öğrenme amacı güden katılımcılar olduğu ifade edilmektedir. Katılımcıların bir kısmının geçen yıllardan beri kursa devam ettiği, kursta Anadolu'nun her yöresinden türküler öğretildiği belirtildikten sonra, muhtemel bir saat kısıtlamasının olumsuz

sonuçları olacağı ifadesi rapora dâhil edilmiştir. Raporda yine Paris seyahati ve ‘Elele’ ile olan iş birliğinden de bahsedilmiştir.

Sonuç

Almanya’da bulunduğum süre içinde yedi farklı merkezde/dernekte müzik dersleri verdim. Neustadt Projesi’nin koordine ettiği Saz-Treff, diğer altısından birçok noktada farklılaşmaktaydı. Her şeyden önce en uzun süreli (yedi yıl) bu merkez oldu. Ayrıca Saz-Treff, finansmanını katılımcıların sağlamadığı yegâne kurs idi. Katılımcı sayısı yine en fazla ve istikrarlı olarak burada bulunuyordu. Katılımcılar arasında uzun süreli beraberliğin getirdiği bir dostluk havası mevcuttu. Özgün Müzik Grubu ile birlikte Saz-Treff, bir ölçüde Alevi duyusunun ve dayanışmasının yaşandığı bir yer olması bakımından da önemlidir.

Saz-Treff’in çalışmalarına son verilmesi Soyer’in ifadesine göre projenin diğer ayaklarının işleyişini de olumsuz yönde etkilemiştir (2022). Çünkü Saz-Treff kendi dinamiği dışında diğer faaliyetlere katılımcı akışında besleyici bir damar işlevi görüyordu. Saz-Treff’e gelen bir müzik âşığı, aileden ya da arkadaş çevresinden bir yakını projenin diğer faaliyetleri hakkında bilgilendiriyordu ve böylece bu çevrelerden diğer etkinlik alanlarına katılımlar sağlanıyordu. Saz-Treff’in kapatılmasıyla bu damar kesilmiş oldu.

4 Kulturalarbeit

Durch Informationsveranstaltungen sollen zum einen Migrantinnen und Migranten über unterschiedliche Themen informiert werden. Zum anderen ist es ein Ziel, durch Informations- und Kulturveranstaltungen Verständnis für die Lebenssituation von Migrantinnen und Migranten bei Deutschen zu erreichen.

Ein weiteres Ziel stellt die Förderung der Eigeninitiative der Stadtteilbewohnerinnen und –bewohner dar. Sie planen und gestalten die Literatur-Cafés mit Unterstützung unserer MitarbeiterInnen.

4.1 Saz-Treff

Die Interessierenden der anatolischen Volksmusik haben sich auch im Jahr 1998, wie in den vergangenen Jahren, donnerstags jeweils um 18:30 Uhr für drei Stunden getroffen. Das Ziel der Gruppe war, die möglichst aus allen Gebieten der Türkei ausgesuchten Volkslieder zu erlernen. Die Teilnehmerinnen und Teilnehmer verfügten bereits über Vorkenntnisse, die sie in den vergangenen

23

Jahresbericht 1998

Jahren erworben hatten. Sie waren nämlich bereits über Instrumentenbau (Baglama), Musikgeschichte, Tonarten, Taktarten etc. informiert worden. Dennoch wurden die Hintergrundinformationen der jeweiligen Musikstücke einzeln vermittelt, wie z.B. die örtliche Spielweise und dialektalische Artikulation einzelner Lieder. Die Gruppe bestand aus ca. 10 Teilnehmerinnen und Teilnehmern zwischen den Altern 17-30. Einige von ihnen wohnten im Stadtteil Neustadt, andere kamen aus anderen Ortschaften. Sogar gab es Personen, die aus Hessen kamen. Der Kurs wurde in türkischer Sprache durchgeführt, da alle Teilnehmerinnen und Teilnehmer aus der Türkei stammten und es um türkische Lieder ging. Die Entsprechungen in deutscher Sprache wurden in den Fällen vermittelt, in denen es sich um allgemeine Musik handelte.

Das Neustadt-Projekt wurde von der Gruppe durch Auftritte bei verschiedenen Veranstaltungen auch im Jahr 1998 vertreten. Im Jahre 1998 wurde in Paris in Kooperation mit der Institution "Elele", die sich mit Immigration und Integration der Ausländer in Frankreich beschäftigt, ein Wochenendseminar veranstaltet. Es ging dabei um Erfahrungsaustausch im erwähnten Bereich und ein Konzert. Wir haben auch in 1999 vor, auf dieselbe Art und Weise den Kurs fortzusetzen. Ich kann mir leider wegen der wöchentlichen Stundenkürzung für das Jahr 1999 auf 2 Stunden vorstellen, dass der Kurs nicht mehr so effizient durchgeführt werden kann, wie in den vergangenen Jahren.

Ahmet Sefik Senlik

Neustadt Projesinin 1998'a ait yıllık raporunda Saz-Treff'ten bahsettiğim kısım

KAYNAKLAR

Online:

<https://www.rlp.de/de/startseite/> (Erişim: 4 Ocak 2023)

<https://www.mainz.de/> (Erişim: 4 Ocak 2023)

<https://www.arbeit-und-leben.de/> (Erişim: 4 Ocak 2023)

<https://neustadtprojektinmainz.wordpress.com/kontaktimpressum/> (Erişim: 4 Ocak 2023)

<https://www.arbeit-und-leben.de/projekte/neustadt-projekt> (Erişim: 4 Ocak 2023)

Mülakat:

Soyer, S. (2022) *1 Aralık 2022 tarihinde Arbeit und Leben işleyiş ve eğitim danışmanı, siyaset bilimci Sibel Soyer ile zoom üzerinden yapılan 2 saat 15 dakikalık mülakata ait ses kayıtları*, Mainz-İstanbul.

<https://www.arbeit-und-leben.de/kontakt/ansprechpartner/profil/sibel-soyer>

Basılı:

Deuschle F. & Gönner K. (1972) *Gesellschaft-Staat-Politik*. Berlin, Zürich.

Deutscher Bundestag [yayıncı] (1994) *Fragen an die Deutschen Geschichte, Ideen, Kraefte, Entscheidungen von 1800 bis zur Gegenwart*. Bonn.

Korkmaz, M. A. (2021) *Almanya Türkleri, Deutsch-Türken*. İstanbul.

Müller, H. M. (1994) *Schlaglichter der Deutschen Geschichte*. Bonn.

Şenlik, A. Ş. (1999) “Saz-Treff”, *Jahresbericht des Neusatdt-Projekts 1998* [Neustadt Projesi’nin birkaç nüsha basılmış fakat yayımlanmamış yıllık kurumsal raporu 1998]. Mainz.

Şenlik, A. Ş. (2021) *Ana Hatlarıyla Almanya Türkolojisi*. Ankara, Kırklareli.